

Den afrikanska apokalypsen

Om någon fått in en rundpall på utvecklings-optimismen är det Peter Beard. Därav denna Svante Folins rapport från Dödens väntrum.

På väg att sugas in i nästa milenium ägnar vi oss i ringa mån åt visioner men desto mer åt nostalgi. Mest reaktionär är vänstern, som drömmer om ett isolerat, nationellt och imaginärt Folkhem. Få högerspöken varnar för nattväkterstaten. För den som har inhämtat historieläxan är det få avsnitt av den förlorade tiden, som inbjuder till retroaktivt reinkarnation. Den absurda föreställningen att Medeltiden var en höjda skuldebotta som visbygget sändes dit via tidsmaskin.

Saklitteratur

Jon Boermaster
Adventures and Misadventures of Peter Beard in Africa
Little Brown, 1993

Själv delar jag dock Peter Beards förvisning om att mellankrigstidens brittiska Östafrika var en av de få historiska lekplatser, där livet var värt att leva. Förutsättningen var som vanligt att man var rimligt bemedlad – pengar är som bekant ett sjätte sinne, förutan vilka de övriga fem inte fungerar. Karen Blixens Afrika utan vägar, gränser och tillförlitliga kartor var med sitt myllrande vilt, sin glesa befolkning och härliga klimat en god approximation av Paradiset. Syfilis, malaria, alkoholism, svartsjukedramer, viltolyckor, skördekatastrofer och konkurser var den oundvikliga tributen för denna sinnesberusande livsstil.

En Tarzan med hjärna

Peter Beard, okänd i Sverige, är en av efterkrigstidens intressantaste fotografer. Under snart 40 år har han under tilltagande masochism i detalj dokumenterat Kenyas *decline and fall*.

Beard är en osannolikt och romantisk person som avskyr modernerna tider. Han härstammar från en amerikansk patricierfamilj (tredje generationens fläskpackare), hans karisma och utseende skulle fått Himmler att svimma av

avund, hans mediala varumärke är "Tarzan med hjärna".

Vid 17 års ålder gjorde Peter Beard entré i Nairobi (1955), naturligtvis beledsagad av Darwins sonson. Året dessförinnan hade han blivit afrikoman genom en damkusupplevelse, Karen Blixens *Out of Africa*. Vid 1900-talets mitt bibehöll Kenya fortfarande ett skimmer från pionjärernas dagar och den blixenförälskade Beard lyckades med Kenyattas hjälp komma över 50 tunnland relativt ostörd natur med utsikt över Ngong Hills alldeles i Nairobi utkant.

Mellankrigstidens brittiska Östafrika var en av de få historiska lekplatser, där livet var värt att leva.

Han döpte sin oas till Hog Ranch på grund av den ymniga förekomsten av värtsvin. Det var gott om annat vilt också: antiloper, giraffer, leoparder och till och med lejon som gav nattliga konserter en halv mil från Nairobi centrum.

Idag störs nattsömmen inte av något annat än hundskall och diskomusik och Hog Ranch är omringat av de nyriksa bungalows. Under de goda åren var den basläger för Beards otaliga jakt- och fotoexpeditioner till Kenyas mest oändliga och minst kända terräng.

Hemtam i societeten

Beard, som rörde sig lika hemtamt i New Yorksocieteten som i bushen, lockade under åren drivor av filmstjärnor och supermodeller, kungligheter och andra celebriteter, konstnärer och jetsetare till sitt afrikanska *tusculum*. På gästlistan finner man namn som Jackie Onassis, Andy Warhol och Francis Bacon (som gjort ett dussintal porträtt av Beard). När värden tröttnade på att mingla med *the Beautiful People* sökte han upp de överlevande från nybyggtiden, legender som storsviltjägaren J A Hunter, Philip Percival – Teddy Roosevelts safariledare – och gamle Grogan, som fotvandrat från Kapstaden till Kairo. Han blev expert på Kenyas kolonialhistoria och samlade med åren på sig ett av världens förnämsta africanabibliotek.

Dödens tecken. Vad som skrivits på Afrikas jord kan läsas av envar. Den ljusa cirkeln åstadkoms under elefantens veckolånga dödsvandring. (Foto: Peter Beard.)

1963 gav han ut en magnifik fotobok med en text som blandade historia med subjektiva dagboksanteckningar. Trots inslag av pojkboksentusiasm dominerar en ton av apokalyptiska föraningar. Döds-skuggan breder ut sig över paradiset och tecken på annalkande sammanbrott syns överallt. Den dubbelmystiska titeln *End of the Game* väckte stark anstöt hos den embryonala turistindustrin och myndigheterna. De senare har alltid varit avogt inställda till Beards irriterande blandning av arrogant playboymiljön och den afrikanska faunans Jeremias. Myndigheterna har flitigt trakasserat honom med stämningar och processer för bland annat innehav av "obscena" bilder och litteratur (Sade på franska) samt husbehovsodling av cannabis.

1969 blev ett svart år. Först försökte Beard begå självmord efter sin första skilsmässa och tillbringade sex månader på mentalsjukhus. Väl återkommen till Kenya blev han arresterad för att egenmäktigt ha klätt upp en tjuvjägare och tecken på annalkande sammanbrott syns överallt. Den dubbelmystiska titeln *End of the Game* väckte stark anstöt hos den embryonala turistindustrin och myndigheterna. De senare har alltid varit avogt inställda till Beards irriterande blandning av arrogant playboymiljön och den afrikanska faunans Jeremias. Myndigheterna har flitigt trakasserat honom med stämningar och processer för bland annat innehav av "obscena" bilder och litteratur (Sade på franska) samt husbehovsodling av cannabis.

Åklagaren yrkade på nio månaders fängelse i Nairobi värsta rättid mål men efter en proteststorm från U S State Department och internationella superkändisar slapp han ut efter tio dagar.

Studerade krokodiler

Under två år ägnade sig Beard och en professionell jägare sedan åt att studera den utrotningsshotade krokodilens fysiologi och reproduktiva biologi i den gudsfrågata Turkanaönsjön. Operationen innebar bland annat att de sköt 500 krokodiler, vars skinn skulle finansiera det vetenskapliga arbetet. Resultatet av denna strapatsrika slaktorgie blev den excentriska och spektakulära fotoboken *Eyelids of the Morning – the Mangled destiny of Crocodile and Man*, 1972. Även här är död och förintelse det bärande temat. Den gamla reptilen med 170 miljoner år på nacken är chanslös mot den allförhärjande, revolutionära uppkomlingen Homo sapiens sapiens.

Beards tilltagande svartsyn och maktlösa bitterhet över att ridån gick ner för *the Greatest Show on Earth*, reminiscensen av pleistocen

däggdjursmagnificens, kulminerade med den totalt omarbetade versionen av *End of the Game*. Genom ett sinistert urval av 20 års dokumentation av förfallsprocessen (en halv miljon foton) målar han upp ett afrikanskt requiem där lustgårdens förvandling till öde land fastslås med obarmhärtig skärpa.

Finalen är 30 sidor fyllda med döende eller döda elefanter. På 100 år har giganterna reducerats från tio till en halv miljon exemplar och ragnarök närmar sig med stormsteg. Beards oändliga elefantkyrkogårdar var lokaliserade till Tsavo, Kenyas största, numera ödsliga nationalpark. Under 70-talet dog där tiotusentals elefanter och tusentals noshörningar i ett Harmagedon som frambesvärjts av torka, elefantöverbefolkning, tjuvskytte – mestadels utfört av parkvakter och på presidentfamiljens order – samt egotrip-pade gräl mellan gammal- och ny-modiga viltexperter.

Beards flygbilder är kusligt lidelsefria och abstrakta; kadavren är ominösa tecken utspridda över Afrikas grymt sterila jordar.

Beard jämför sitt Tsavotrauma med det som Kurt Vonnegut genomled i Dresden, när 50 000 okrigsiska tyskar kremerades på ett dygn. Beards bilder är makabert suggestiva – varje elefant faller sönder på sitt speciella sätt och döds spasmer gör skeletten märkligt dynamiska. Flygbilderna är kusligt lidelsefria och abstrakta; kadavren är ominösa tecken utspridda över Afrikas grymt sterila jordar.

Döda elefanter blev Beards signatur – en kritiker kallade dem "Domedagens hieroglyfer".

Civilisationens hemsökelse

Beard kom till Kenya för att undfly "den urbana samtiden" och uppleva "stillaheten i den eviga begynnelsen, världen som den alltid varit" (Jung!) men blev ett motvilligt ögonvittne till den galopperande civilisationsprocessens avförtrollande hemsökelse. Med faktiskt nit har han registrerat konsekvenserna av Kenyas världsrekord i nativitet från 50-talets 8 miljoner till dagens 30 och morgondagens 60 miljoner (2020). Samtidigt har några tusentals safari-entusiaster expanderat till en dammig och patetisk miljoniturism.

Ett citat av Plinius gav titeln till Karen Blixens mästerverk, nämligen att det alltid kom något nytt och underbart ut ur Afrika. Idag är det tvärtom – intet är nytt och inget är underbart. Beard hade kunnat försörja sig som en av världens främsta mödefotografer men blev genom sin dödsdömt romantiska afrikapassion ögonvittne till en forcerad ekologisk katastrof. Hans bildokumentation av en förlorad värld är en visuell motsvarighet till Prousts melankoliska mästerverk.

SVANTE FOLIN

Första rondan: Starr vs Clinton

Den 12 juni förra året skrev jag här på kultursidan *Whitewater – ett nytt Watergate?* I den tecknade jag ett perspektiv där president Clinton efter att ha blivit omvald sakta men säkert mals ner i en politisk och juridisk och massmedial process. Jag påminde om vad som hände Nixon 1974 – ett skeende jag hade förmånen att betrakta på nära håll eftersom jag då bodde i USA. I min artikel skrev jag att det mest sannolika är att galloppe kommer först efter valet om Clin-

ton vinner. Då kan historien upprepa sig.

Amerikanska medier är inte särskilt aggressiva när det gäller bevakningen av Whitewater, men den oberoende åklagaren Kenneth Starrs utredning fortsätter och perspektivet att Clinton mals ner i en nixonliknande process är fortsatt högaktuell.

Detta är ett perspektiv som också kommit att få konsekvenser för finansmarknaderna.

En möjlig räddningsplan för presidenten utgörs av perspektivet

att hans fru Hillary blir föremål för en huvuddel av de åtalpunkter som nu är aktuella.

När kommer detta att hända? Inte riktigt ännu. Senast i november kommer eventuella åtal att väckas enligt vad jag förstod att stå studera en aktuell amerikansk analys av paret Clintons Whitewater-problem. Men den politiska stormen kan starta redan före midsommar om Starr redan nu redovisar för kongressen vad han kommit fram till.

JANERIK LARSSON